

Varför ger man katten p-piller?

Av Bodil Ström Holst, leg. veterinär
Publicerad i Birma Aktuellt

Katter behandlas med p-piller av olika anledningar. En anledning är att förhindra dräktighet, men många katter behandlas även om de inte har tillfälle att möta någon hankatt. Då är det ofta ett kraftigt löpningsbeteende man vill förhindra. Många honkatter har uttalade löpningssymtom, med stark rastlöshet, matvägran, högljudd vokalisering och urinering på oönskade ställen. De kan, om de löper ofta, snabbt gå ned i kondition, och även ägaren påverkas negativt. Hur kraftigt honkatten löper är till viss del ras- och individberoende, men kan också påverkas av social status i flocken. Med hjälp av p-piller kan man också till viss del styra när på året de önskade kattungarna ska födas.

Vad innehåller kattens p-piller?

Kattens p-piller innehåller konstgjort dräktighetshormon. Det naturliga dräktighetshormonet, progesteron, går inte att ge i tablettform. I Sverige finns två p-piller inregistrerade för katt: Gestapuran(r) vet och Promon(r) vet. Båda innehåller det konstgjorda dräktighetshormonet medroxyprogesteron-acetat (MPA).

När är progesteronhalten höga naturligt?

Katter har vanligen inte spontan ägglossning, utan det krävs först en parning eller motsvarande stimulus. Det betyder att progesteronhalten bara stiger under dräktighet, eller annars om katten har fått ägglossning (=vanligen parats) men inte blivit dräktig, vilket man brukar benämna skendräktighet. Om katten blir skendräktig brukar den börja löpa igen efter 1½-2 månader.

Finns det alternativ till p-piller?

Om man inte ska ha katten i avel är kastrering ett alternativ, vilket innebär att äggstockar och livmoder opereras bort. Detta är det säkraste sättet att förhindra att katten blir dräktig, eftersom vissa problem som kan vara associerade med att ge p-piller (tex att katten obemärkt spottar ut pillret eller att den periodvis rymmer - ffa utekatter) då undviks. Dessutom undviker man en del sidoeffekter som kan ses av långtidsbehandling med p-piller (se nedan). Om man vill att katten ska löpa mer sällan är ett alternativ till p-piller att man prövar att framkalla ägglossning (och därmed skendräktighet). Det görs vanligen genom att man för in en bomullstopz i vagina, något som ofta behöver upprepas upp emot 4 gånger med ca 20 minuters intervall. Det är viktigt att man är försiktig så att man inte skadar katten, samt att man först tvättar av katten lite försiktigt med sprit eller desinfektionslösning, så att hon inte får en infektion.

En del uppfödare har kastrerade hankatter som fortsätter att para och på så sätt stimulerar till ägglossning. Kastrationen för dock med sig att de förhornade papillerna (knottror) på kattens penis kraftigt minskar i storlek, och parningarna utgör då inte alltid tillräcklig stimulans för ägglossning. Ett annat alternativ till p-piller är p-spruta. Då ges samma substans i injektionsform var 3:e till 4:e månad. Det är oftast inte så lämpligt till avelskatter, eftersom en del katter kan göra längre löpningsuppehåll efter en sådan spruta. I Sverige finns både Gestapuran(r) vet och Promon(r) vet i injektionsform. Dessutom finns ett licenspreparat, Covinan(r) vet, som innehåller en annan typ av konstgjort dräktighetshormon, proligeston, istället för MPA.

Hur fungerar p-pillren?

När man ger p-piller påverkas hjärnan att tro att katten är dräktig. Det medför att äggstockarna inte längre stimuleras till cyklisk aktivitet, inga ägg mognar och avlossas och katten löper inte. Dräktighetshormon påverkar naturligtvis också andra delar av kroppen, oftast på ett för dräktighet ändamålsenligt sätt. Bland annat påverkas livmoderslemhinnan: den blir tjockare och med kraftigare körtlar, och också körtlarna i juvret påverkas. Dräktighetshormon kan ibland motverka effekter som löpningshormon (östrogen) har. Man har till exempel sett, att vissa typer av epileptiska anfall, som är östrogenberoende, hämmas av dräktighetshormon. Dräktighetshormon har också en lugnande effekt. Dessutom blir ämnesomsättningen effektivare, aptiten ökar och lusten att röra sig tenderar att minska. Slutligen kan man se en mild urindrivande effekt. Om man ger dräktighetshormon till handjur motverkas effekterna av hanligt könshormon (testosteron).

Har p-piller några biverkningar?

Eftersom dräktighetshormon påverkar kroppen på olika sätt, kan även p-piller framkalla vissa av dessa effekter. Men eftersom p-piller är konstgjort dräktighetshormon är det inte helt identiskt med progesteron, och man kan också få vissa sidoeffekter man annars får av andra typer av hormoner, som liknar progesteron till utseendet. Olika typer av konstgjorda dräktighetshormoner ger upphov till lite olika typer av biverkningar och i olika hög grad. Därför kan man inte alltid direkt jämföra de p-piller som finns i olika länder.

De sidoeffekter av p-piller som kan ses är:

Viktökning - en kombinerad effekt av att katten äter mer och rör sig mindre.

Temperamentsförändringar - en del katter blir surare, andra vänligare och mer tillgivna.

En del katter kan också bli slöa och hängiga.

Ökad törst och urinering.

Diabetes - dräktighetshormon motverkar insulin, och p-piller kan därför utlösa diabetes, sockersjuka, hos individer med anlag för sjukdomen.

Livmoderstörningar - de effekter som dräktighetshormon har på livmoderslemhinnan gör att långvarig p-pillerbehandling orsakar förändringar i densamma. Särskilt i kombination med löpningshormon ökar också risken för livmoderinflammation.

Juvernförändringar - Behandling med dräktighetshormon kan i enstaka fall, både hos han- och hondjur, orsaka en förstoring av hela eller delar av juvret. Detta går oftast över utan behandling, men om det är kraftigt kan man behöva uppsöka veterinär. Om man regelbundet i flera år behandlar katten med p-piller ökar risken för både godartade och elakartade tumörer. Medelåldern då tumörerna uppträder är 9 år. Kastration minskar risken för juvertumörer, ffa om man kastrerar katten före 2 års ålder.

Kan man minska risken för biverkningar?

I de flesta fall går det bra att behandla med p-piller. Vissa katter får dock sådana temperamentsförändringar att det inte går att fortsätta behandlingen. Viktökning kan naturligtvis vara ett problem, men kan vanligen relativt enkelt regleras genom utfodringen. Om katten inte ska gå i avel, bör man överväga att kastrera den. Då minskar man kraftigt risken att den utvecklar juvertumörer. När man behandlar avelskatter med p-piller blir det oftast naturliga pauser när man ska para katten och när den har ungar. Om man har en katt som man vet inte löper under viss tid av året, vanligen vintermånaderna, kan man också göra ett uppehåll då (åtminstone om det inte är någon risk att den paras om den skulle börja löpa obemärkt). På så sätt blir den sammanhängande behandlingsperioden kortare, vilket man tror minskar risken för juvertumörer.

Ett av de största problemen när man behandlar avelskatter med p-piller är annars livmoderstörningar, på grund av p-pillrens effekter på livmoderslemhinnan. För att i största möjliga mån undvika dessa bör man:

1. Aldrig använda p-piller för att avbryta löpning på avelskatter, och alltså
2. Alltid sätta in behandling med p-piller när katten inte löper
3. Ge så hög dos att löpningsbeteendet helt undertrycks Standarddosen är en tablett i veckan.

Vissa katter kräver högre dos: 1 tablett var 3:e till 4:e dag, eller 2 tabletter en gång i veckan. En del katter tycks klara sig med lägre dos, men det är förmodligen bäst att ge en tablett per vecka i alla fall. Man har nämligen sett att en del katter som inte löper när de får en lägre dosering ändå är extra intressanta för hankatter. Det beror förmodligen på att de har viss äggstocksaktivitet och därmed östrogenproduktion, och östrogen tillsammans med p-piller ökar, som redan nämnts, risken för livmoderstörningar. Av samma anledning bör man höja dosen/ge tabletter oftare om katten börjar "smålöpa" i slutet av varje behandlingsvecka. Det är bättre att kattens löpningsbeteende är helt nedtryckt än att p-pillardosen är så låg som möjligt.

Kan man ge p-piller i nära anslutning till parning och dräktighet?

Det brukar inte innebära några problem att para katten på första löpningen efter att man har avbrutit p-pillerbehandlingen, och detta är ofta den mest praktiska lösningen. Under dräktigheten ska man naturligtvis inte behandla katten, detta kan ge upphov till missbildningar i könsorganen, och katten får vanligen också problem med förlösningen. När digivningen har kommit igång kan man behandla katten även under denna, vilket framför allt är aktuellt för lösgående utekatter, som annars kan bli parade under denna period. Helst ska man dock undvika detta på avelskatter, för att ge livmodern en "viloperiod".

Sammanfattning

P-piller innehåller konstgjort dräktighetshormon. Det finns i Sverige bara en typ på marknaden. P-piller ges för att förhindra löpning och dräktighet. Om katten inte ska gå i avel kan man istället kastrera den. För att minska risken att avelskatter får livmoderstörningar bör man inte avbryta löpningar med p-piller.

Litteraturlista kan rekvideras från författaren. Bodil Ström Holst Leg veterinär Adress: SLU Inst. för OG, Box 7039 750 07 Uppsala